

בבא קמא נט

משה שווערד

1. תוספות מסכת בבא קמא דף נט עמוד א ד"ה אכלה סמדר

אכלה סמדר ר' יהושע אומר רואין אותן כאילו הן ענבים עומדות ליבצר - ואפילו אם נתקלקל המשוירת משלם כענבים העומדות ליבצר ודוקא בסמדר דענבים פעמים שאלו מתקלקלים ואלו ניצולים לפיכך אין נידונין במשויר אבל תבואה רגילה להתקלקל כולה יחד ובחזיו מודה ר' יהושע או כרבי יוסי הגלילי או כרבנן ובתבואה גדולה כמו סמדר בענבים יסבור כמשויר שבו אי נמי בתבואה לא קנסו כל כך כמו בענבים ולא יהא נידון כמשויר שבו לרבי יהושע ונראה דאע"ג דאמר ר' יהושע רואין אותן כאילו עומדות ליבצר מ"מ שמין אותן אגב קרקע דהא ר"ש נמי קאמר הכי בפגים או בוסר וע"כ אגב קרקע שמין אותן כיון דצריכי לשדה (ג) ובפירות גמורים דוקא קאמר רבי שמעון דמשלם פירות גמורים במשנתנו.

2. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נט עמוד א

א] תד"ה אכלה וכו' ודוקא בסמדר דענבים פעמים שאלו מתקלקלים ואלו ניצולים לפיכך אין נידון במשויר - בדברות משה [סימן לו - ג ד"ה וא"כ] מקשה דגם בענבים נהי דאין ראייה מהמשויר מ"מ מידי ספק לא נפקא וא"כ יהיה פטור מספק דהמוציא מחבירו עליו הראיה.
[1] הדברות משה מתרץ שהוי ודאי חיוב וספק פטור, ואין ספק מוציא מידי ודאי, כמו באיני יודע אם פרעתיד.
[לכאורה אינו דומה דהתם הוי ברי ושמא והכא הוי שמא ושמא].
[2] ולכאורה י"ל עוד דכיון שבזמן הנזק הענבים היו טובות, ובענבים אין קשר בין אלו לאלו, א"כ בענבים אלו לא שייך לפטור משום שענבים אחרים התקלקלו.

3. אילת השחר מסכת בבא קמא דף נט עמוד א

כאילו ענבים עומדות ליבצר. יש לעיין כפי שער של איזה יום ישלם לו, הא עד שיצא השער יש שינוי בכל יום במחיר של ענבים וא"כ כאיזה יום יתן לו, וביום שהזיק הא לא הי' כלל ענבים גמורין שנוכל לשער מחירם. אמנם לפימ"ש"כ התוס' דאע"ג דשיימנן כעומדות ליבצר מ"מ שמין אג"ק בששים, אפשר דהלוקח כשקונה פירות העומדות ליבצר נותן עיניו לפי המחירים שאפשר שיתייקרו ויזולו ואין לו כל כך נפק"מ בשער של יום מסוים, ושמין לפי הסכום שרוצה לתת עבור זה. ולרש"י דמשמע קצת דמשלם כענבים ממש צ"ע.
ואולי כיון דבעצם הזיקו קודם יהי' לפי השער של היום הראשון שיהיו פירות בשוק, אף על גב דהפירות של השדה הזו יגמרו יותר מאוחר, מ"מ בעצם הא הי' צריך להיות כיום של הנזק אלא שאז לא יצא השער כלל, אבל תיכף כשיהי' איזה שער נשום כפי שויו אז, וצע"ק. (מהדו"ק)

4. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נט עמוד א

ו] ולא תימא כרב אידי בר אבין דאמר הכא במאי עסקינן וכו' דהכי לא אמרינן מאי טעמא המוציא מחבירו עליו הראיה - המפרשים תמהים מה סבר רב אידי ב"א וכי לית ליה המוציא מחבירו עליו הראיה כקושיית הגמ'.
[1] המלא הרועים וגידו"ש [ב"ק ו ב] תירצו שמיירי שרוב ערוגות היו שמינות, וסובר רב אידי ב"א שהולכים בממון אחר הרוב, ורבא [לעיל ו ב] פריך המוציא מחבירו עליו הראיה משום שסובר שאין הולכים בממון אחר הרוב. המלא הרועים מוסיף, שגם רב אידי ב"א יכול לסבור שאין הולכים בממון אחר הרוב, אלא שסובר שברובא דאיתא קמן הולכים בממון אחר הרוב, [וכמו שדייק הגליון הש"ס [ב"ב צג א] מהרשב"ם ומביא דכן שיטת תרומת הדשן]. וקשה דהכא הוי קבוע שאין הולכים אחר הרוב.

[2] המרומי שדה [ב"ק ו ב] מבאר שיש סברא שמסתמא הבהמה נמשכה לאכול היפה, ואף על פי שבסברא זו א"א להוציא ממון, מ"מ עשה הכתוב תשלומי נזיקין כמו מצוה לילך אחר הסברא ולהוציא מחזקת ממון. ורבא ס"ל שאין כאן מצוה יותר משאר פרעון ממון.

[3] האו"ש [נזק"מ ט - ב] לומד שמזיק מתחייב כאשר פשע ולא שמר השור, והספק אם אכל שמינה או כחושה הוי כעין ספק של איני יודע אם פרעתיד [כמו בשומר], ולכן סובר רב אידי ב"א שחייב מספק.

5. תוספות מסכת בבא קמא דף נט עמוד א ד"ה אונס אינו

אונס אינו משלם את הצער - בפרק אלו נערו (כתובות דף לט. ושם) גבי הא דתנן האונס נותן את הצער בעי בגמרא צער דמאי אף על פי דדבר פשוט הוא שיש צער גדול לבתולה שנבעלה מתחילה כשמשייר בתוליה ורוב קטנות תולות מזה היינו משום דצער דהשרת בתולים פשיטא ליה דלא משלם לפי שסופה להצטער תחת בעלה דתנא דמתניתין דהתם חייש לכחש גופנא מדקתני שהאונס נותן את הצער ומפתה פטור ומדפטרינן מפתה אלמא חייש לכחש גופנא מה שסופה להצטער תחת בעלה הלכך בעי צער דמאי.

6. שעורי ר' דוד מסכת בבא קמא דף נט עמוד א

קלז) בביאור הדמיון כחש גופא לצער דאנוסה

גמ' מאן תנא דחייש לכחש גופנא ר"ש בן יהודה היא וכו' אונס אינו משלם את הצער מפני שסופה להצטער תחת בעלה וכו'. ואינו מובן מה מדמה הגמ' נידון דכחש גופנא להא דאונס אינו משלם את הצער, דהא התם אי הוי ודאי כן דסופה להצטער תחת בעלה, הרי לא שייך כלל דין מזיק על הצער, דכיון שסופה להצטער לא הזיק כלל. ולא דמי לכחש גופנא דהוי מזיק גמור על הפירות, ורק הנידון אי מנכינן מה שמרויח עי"ז הכחש גופנא, ואינו ענין כלל לצער דהתם לא חשיב מזיק כלל. ואולי נימא דבאמת גם התם בצער חשיב שפיר דאיכא עכשיו הזיק, דהא עכ"פ היה עכשיו הזיק של צער ושייך חיוב מזיק ע"ז, דהא הזיקו, ורק דיש לפוטרו רק משום דאח"כ נמי יהא דבר זה, אבל עכ"פ עכשיו הוי מזיק בזה. ולכן שפיר מדמה לכחש גופנא, אי נפטר עכשיו מהחיוב מזיק מחמת האח"כ.

7. אילת השחר מסכת בבא קמא דף נט עמוד א

תוד"ה אונס. עי' בשטמ"ק וכן ברא"ש כאן דהר"י חידש דצער דמשלם אינו אלא מה שבשעת חבלה גופא, דצער שאחרי המכה אינו אלא גרמא [ובפולא חריפתא אות ד' הביא לחלק דשאני מריפוי ושבח דתמיד זה רק אח"כ, והיינו דע"כ גזה"כ דבזה חייב, משא"כ בצער דלא ראינו שיהי' גזה"כ ע"ז], וצ"ע דהא כשא' מכה אדם ומת מזה אחר הרבה זמן חייב מיתה, ולא אמרינן דהוי גרמא, ה"נ כאן הא המכה הזאת עושה צער כמה ימים, ולמה הוי גרמא.

8. חדושי הרשב"א על מסכת בבא קמא דף נט/א

בן עזאי אומר [גבי] מזונות. [1] פרש"י ז"ל שהיא צריכה מזונות יתרים בימי קשויה. [2] ור"ת ז"ל פירש דימי לידתה שהיולדת כחולה וצריכה מטעמים יפים וטובים ומתוקים. [3] ויש מפרשים מזונות הולד במניקה ושאר מזונות, ולא פירש מזונות כמה שנים. [4] והראב"ד ז"ל פירש מזונות עד שיהא בנו בן שש דקטני קטנים חייב לזונם עד שיהיו בני שש (כתובות סה, ב). וזה תימא דא"כ יעלו המזונות יותר משומת דמי הולדות, ואם ינכו כל כך מה ישלם לו. [5] ויש מפרשים מזונות שצריך להוסיף לאשתו כל ימי מניקתה, כדתנן (שם סד, ב) אם היתה מניקה פוחתין ממעשה ידה ומוסיפין לה על מזונותיה:

9. רש"י על בבא קמא דף נט/א

דקלא פרסאה – [1] חשוב הוא מאד ונישום בפני עצמו:

10. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף נט עמוד א

כוותיה דריש גלותא בדקלא פרסאה. שאינו נישום על גבי הקרקע כלל מפני שהוא חשוב בפני עצמו ואינו נמכר על גבי קרקע מפני שהוא כחרוב המורכב. הראב"ד ז"ל. וכן פירש רבינו חננאל ז"ל ורש"י ז"ל. אבל ה"ר יהונתן ז"ל פירש וז"ל: בדקלא ארמאה שהוא חשוב הרבה ולפיכך הוא אינו נישום אגב עצמו אלא אגב שדה שלא להכחיש את המזיק [2] אבל דקלא פרסאה אינו חשוב כל כך ואם היה נישום אגב שדה אתה מפסיד את הניזק לפיכך שמין אותו בפני עצמו שלא יהא חוטא נשכר ע"כ.

11. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נט עמוד א

[3] הרא"ש לומד שדיקלא ארמאה ופרסאה אינם שני סוגים של דקלים, אלא דקל פרסאה הוא דקל גדול שנגמר גידולו ואפשר להעבירו למקום אחר, ולכן הוי כפירות גמורים שאינם נישומים אגב קרקע, ודקל

ארמאה הוי דקל שאינו גמור שעדיין צריך לקרקע ולכן נישום אגב קרקע. ומבואר בטור [סימן שצד] שכן הדין בכל סוגי העצים.

ויוצא לפי הרא"ש שבדקל גמור [פרסאה] אין שמין אגב קרקע כלל אפי' קרקע שתחתיו, כמו פירות גמורים [לפי ר"ש שקיי"ל כוותיה] ששמין הפירות בפני עצמן.

12. אילת השחר מסכת בבא קמא דף נט עמוד א

והלכתא כוותיה דריש גלותא בדקלא פרסאה. בשטמ"ק ביאר דאין מוכרין אותו עם הקרקע. וצ"ע דגם בית סאה נמכר לבד ונמכר עם עוד הרבה קרקע, ואעפ"כ אמרה תורה לשום ע"ג שדה אחר, א"כ גם בדקלא פרסאה אפי' שמוכרין אותו לבד מ"מ נמכר ג"כ עם כל השדה, ואולי הדרך בדקלא פרסאה לחשוב תמיד עליו במיוחד בקנייתו, משא"כ בית סאה דהא כל הבתי סאה שוין ואין הבית סאה הזה מיוחד וצ"ע, וממקצת מפרשים משמע דזה קנס וקנסוה בדבר חשוב שהזיק. (מהדו"ק)

=====

13. תוספות מסכת בבא קמא דף נט עמוד ב ד"ה הוה סיים

הוה סיים מסאני אוכמי - משמע שלא היו רגילין במנעלים שחורין וכן משמע בסדר תעניות אלו (תענית כב. ושם) דקאמר אדהכי אתא ההוא גברא דסיים מסאני אוכמי ולא רמי חוטי כדי שלא יכירו בו שהוא יהודי ותימה דבפ"ק דביצה (דף טו.) תנן אין משלחין מנעל לבן ביום טוב מפני שצריך ביצת הגיר להשחירו משמע שלא היו נועלים אלא שחור [1] ואומר ר"ת דהמנעל ודאי היה שחור אבל הרצועות היו לבנות ומסאני אוכמי דהכא ודמסכת תענית היינו המנעל והרצועות הכל היה שחור והיינו דאמרין בפרק בן סורר (סנהדרין דף עד: ושם) בשעת השמד אפי' לשנויי ערקתא דמסאני אסור שהרצועות היו משונות משל נכרים ואבילות דאליעזר היה כזה שהיה לבוש שחורים ומתכסה שחורים והיה רוצה שאפי' הרצועות יהיו שחורים שלא יהא עליו כלל צד לבנונית מפני חיבתה של ירושלים.

14. מאירי על בבא קמא דף נט/ב

ותירצו אחרוני הרבנים שנוהגים היו במנעל שחור אלא שהרצועות היו לבנות ונבדלים היו מן האומות ברצועות לבד והוא שאמרו בפרק סורר דבשעת השמד אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא לא צייתין להו וזו שבכאן ושבסדר תעניות אף הרצועות היו שחורות [2] ויש מתרצין שיש לחלק בין שחור לאוכם והוא שבמסכת סוטה (ט"ו ב') אמרו נתאכמו במקום נתפחמו כלומר שחורות כפחם ואינו מצהיב כלל והוא פחות וגרוע ראוי לאבילות או לבני אדם העסוקים בעבודת קרקע אבל מנעל שחור הוא מתוקן יפה ומצהיל:

15. מהר"ץ חיות מסכת בבא קמא דף נט עמוד ב

גמרא א"ל את חשיבא לאיתאבולי על ירושלים סבר יוהרא הוא וחבשוהו. נ"ב אף על גב דקי"ל (תענית י ע"ב) דבד"א בדבר של שבח אבל בדבר של צער כל הרוצה לעשות עצמו ת"ת עושה ועי' מג"א סי' תקע"ה צ"ל דוקא תענית ושאר סגופים אבל בסיום מסאני אוכמי אין כאן דבר צער כל כך ומפ"ז אסור להתלבש במלבוש ת"ת מפני יוהרא ועי' מג"א סי' תקפ"א ס"ק ט:

16. ספר ים של שלמה - בבא קמא פרק ז אות מא

[מא] דין מי שמחמיר בדבר שמותר, ואיכא למיחש ליוהרא, מנדין אותו, ואם דעתו לש"ש לא, ואם מחמיר בפני רבו, ורבו מקיל בדבר, לעולם מנדין אותו:

17. דף על הדף מסכת בבא קמא דף נט עמוד ב

בגמ': אלעזר זעירא הוה מסיים מסאני אוכמא כו' דקא מאבילתא אירושלים, א"ל את חשיבת לאתבולי אירושלים כו' א"ל גברא רבה אנא, א"ל מנא ידעינן כו' א"ל האי מאן דקץ כופרא מאי משלם כו' והא הוה תמרי כו' א"ל בששים. הגה"ק מצאנז - קלוזנברג ז"ל בשו"ת דברי יציב חלק או"ח (סי' רל"ח) מבאר הא דבעינן אדם

חשוב לאתבולי על ירושלים, דפשוטי העם מתאבלים על שחרב המלכות וניטל השררה מישראל, אבל זה הבל, כי עיקר האבלות והבכי הוא על מלכות שמים שבטלה וגלות השכינה. ולהכי בעיני אדם חשוב שיתאבל. ועיין שם שמהאי טעמא לא הי' נהוג לעשות תיקון חצות וכדו' בפרהסי' וקבל עם רב.

ובחלק הליקוטים (סי' צ"ח) הוסיף עוד, מה שאלעזר זעירא אמר דוקא הך הלכה דקץ כופרא, דאדם גדול וחשוב ראוי להתאבל על ירושלים, שבהיות בית המקדש על מכונו, הי' גם הוא ראוי להשיג במדריגות יותר גדולות, ולהתעלות ביתר שאת במעלות התורה והיראה, בכח השכינה השורה בישראל. ולהכי אמר הך דקץ כופרא, דאף דפירות אלו קטנים הם עכ"פ משלם משום שראויים לצמוח ולהיות גדולים וטובים, אלא שהוא קטף אותם באיבם, וזהו מכלל באבלות על חורבן ירושלים, שכל המדריגות וכל ההשגות בעבודת השם נקטפו באיבם ונעצרו בקטנות השכל וההבנה...

בחינושי וביאורי הגר"א כתב דלהכי האבל ע"י המנעל, כי חז"ל דרשו עה"פ מה יפו פעמיך בנעלים. "כמה נאים רגליהם של ישראל בשעה שעולין לרגל", לכן האידנא ששבתו עולי רגל, ראוי להתאבל במנעל...

18. דף על הדף מסכת בבא קמא דף נט עמוד ב

בגמ': אלעזר זעירא כו' קא מאבילנא על ירושלים. כתב בשארית נתן להגאון ר' נתן לוברט ז"ל: כל אגדה הנזכרת בגמרא יש לה שייכות להמשנה שעלי' הובאה (כדאיתא בשם הה"ק מאיזביצא ז"ל) והך עובדא דאלעזר זעירא, יש לה שייכות להמשנה דהכונס צאן לדיר שמרמז ע"ז שמבקשין שהקב"ה יקבץ את ישראל, שנקראו שה פזורה ישראל (ירמי' נ' י"ז) ויפדה אותם מגלותם. ע"כ...

הגרמ"פ ז"ל בשו"ת אגרות משה (או"ח ג' סי' פ"ו) דן בדבר הפוסקים (ס' האגודה הובא בשעה"צ תק"ס סק"ח) דלגבי להניח אמה על אמה בביתו זכר לחורבן, ה"ה אם משחירו בצבע שחור מהני, ורבים החולקים עליו דלא מהני. דיש לומר דמקורו הוא מהך דאלעזר זעירא דהי' מסיים מסאני אוכמי זכר לחורבן, ובשבת דף קי"ד מבואר דת"ח מקפידין על בגדיהן שלא יהי' בהן רבב, ובשבת דף קמ"ה מבואר עוד שתלמידי חכמים שבבבל היו בגדיהם מצויינים, ומן הסתם גם אלעזר זעירא נהג כן, וא"כ השחרות שהי' זכר לחורבן, לאו מחמת שמקלקלים יפיו, אלא מחמת הצבע שחור בלבד. וא"כ ה"ה אם משייר בביתו אמה על אמה שצובעו בצבע שחור, אף על פי שצבע זה נאה הוא, ואינו מגרע בביתו, מ"מ צבע זה כשלעצמו הוא זכר לחורבן, דומיא דאבלים שלובשים שחורים. עיין שם.

19. ספר 'יערות דבש', להגאון ר' יהונתן אייבשיץ (חלק א' דרוש ט"ז)

ונראה כי אמרו בגמרא (ב"ק נ"ט ב') אליעזר זעירא הוה סיים מסאני אוכמי לאבלות ירושלים, תפסוהו וכו'. אבל נראה, דיש טעם למה מראים אבלות בנעלים, משום דבזמן שבית המקדש קיים, היתה רוח הקודש שכינה וחלה מאוד על שרידי ה', ובכל מקום שרוה"ק מצויה צריך להסיר הנעלים, כדכתיב (שמות ג, ה) 'של נעליך מעל רגליך', ובעונותינו הרבים בחורבן בית המקדש נסתלקה רוה"ק, וא"צ להסיר מנעלים כלל, ולכך יש להראות סימן אבלות בנעלים שיהיו שחורים וכדומה, אך זהו מי שעלול מפאת עצמו לרוח הקדש, רק בעו"ה הגלות וסילוק שכינה גורם, אבל מי שאין עלול מפאת עצמו, ונפשו לא זכה ולא טהורה, אם כן אף כשהיו בתי המקדש על תילן, בכל אופן לא היה זה מגיע למדרגת רוה"ק, א"כ מה זה שיהיה מתאבל בנעלים, ולכך תפסוהו ואמרו לא חשוב את להתאבל כך על ירושלים.

אבל יש טעם אחר, כמ"ש כי כל חורבן והגלות היה בשביל שמכרו יוסף, וזוהיא היתה סבה לכל הגלות, ויוסף מכרו בעבור נעלים. וזהו מאמר הקרא [עמוס ב, ו] על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו, על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים, הרי דכל עונות אינם עושים רושם וחוקים כלפי שמים כל כך כמו עון יוסף... א"כ דגלות נולדה ממכירת יוסף, כמאמר הפסוק על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים, א"כ ראוי לכל ישראל לסיים מסאני אוכמי להתאבל על חורבן וגלות בעבור נעלים, ולכך כאשר אמר להם זאת שבקוהו, כי בזה כל הרוצה ליטול את השם יטול...

20. בן יהוידע על בבא קמא דף נט/ב

אמר להו גברא רבא אנא. הקשה מהרש"א ז"ל והלא בנדרים דף ס"ב היה מצטער רבי טרפון על שהציל עצמו בכרתה של תורה, ואיך אלעזר זעירא לא חש להא הכא, ותירץ דחבשוהו עד שישאלו עליו, ומה דבעו למנדע הודיע להם. ונראה תירוץ זה דוחק גדול, דהסברא להפך, למה הקדים להציל עצמו שעה אחת קודם מן החבישה בכרתה של תורה, ימתין עד שידעו הם. ולי אנא עבדא, נראה לתרץ בס"ד, כי הם אמרו לו אתה לובש זה בשביל יוהרא, וגונב דעת הבריות בזה כדי שיכבדו אותך בכבוד תלמיד חכם, ואין אתה חכם, ובשביל השגת הכבוד אתה לובש זה, ולכך חבשוהו לייסר אותו על כך, ולכן לנקות עצמו מן החשד הגדול הזה, השיב להם ודאי אני כונתי בשביל ירושלים, ואין כונתי כדי שיכבדוני, יען כי אני ידוע לכל דגברא רבא אנא, ונוהגים בי כבוד, ואינני צריך להשיג הכבוד מלבישת מנעלים אלו, ואין כונתי בשביל יוהרא כאשר חשבתם, והוא היה מוכרח להגיד זאת משום והייתם נקיים. והא דאמר להו גברא רבא אנא ולא אמר להו חכם אנא, אמר כן מדרך הענוה, שלא רצה להתכבד בכרתה של תורה, לומר על עצמו בפירוש שהוא חכם, אלא גברא רבא דמשמע שהוא עשיר ונכבד דנקרא גם כן גברא רבא, ואפשר נמי דאמר בלשון זה משום דהוא קרו ליה זעירא, ולכך אמר להם אנא גברא רבא ולא זעירא, על דרך מה שאמר החכם האזובי בשירו, שמי אזוב אבל מילי ארוזים, וגם הוא דבר דבריו ברמז:

21. עיין ספר אז ישיר - ירח האיתנים - בענין: סוד חליצת נעליים וכפרת יום הכיפורים

22. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נט עמוד ב

ה] כתב לראשון ולא חתמה לו לשני וחתמה לו אבדה כתובתה - רש"י מפרש שמירי בשדה המיוחדת לכתובתה. וכן מבאר ר' יונתן בשיטה, ומוסיף כיון שקדם שיעבודה אין לבעל כח למכור השדה בלי רשותה.

ומביא ר' יונתן מחלוקת אם הא דכתב לראשון ולא חתמה ואח"כ לשני וחתמה, מירי בשני שדות שונים, או דמירי באותה שדה, דכיון שלא חתמה לראשון לא חל המקח לראשון, ולכן הבעל רצה למכור אותה שדה לשני.

רש"י [כת' זה א] פירש דמירי בשתי שדות. הרמב"ם [אישות יז - יא] פירש בין בשדה אחת בין בשתי שדות. ולפי מי שמפרש שמירי בשתי שדות, מקשה ר' יונתן למה הבעל אינו יכול למכור ללוקח הראשון, הרי הניח בני חורין [השדה השני] שמשועבדים לכתובה. ותירץ דחיישינן שיתקלקלו הבני חורין ואז האשה גובה מהמשעבדי.

המאירי אצלנו סובר שמירי דוקא בשדה אחת, אבל בשתי שדות גם ר"מ מודה שלא איבדה כתובתה, דאין ראייה מזה שלא חתמה לראשון וחתמה לשני שלא התכוונה לשם נחת רוח לבעלה, דיתכן שהבעל לא התעקש לריב איתה כדי שתחתום לראשון, כיון שהראשון מסתמא ישלם עבור הקרקע אף על פי שהיא משועבדת לכתובתה כיון שהניח בן חורין, ולא חשש שמא הבן חורין יתקלקל, אבל לגבי הקרקע השני הבעל התעקש שתחתום דאל"כ השני לא ירצה לקנות, ולכן חתמה כדי למנוע מריבה, ויכולה לטעון נחת רוח עשיתי לבעלי.

23. רשימות שעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת בבא קמא דף נט עמוד ב

משנה. שלח ביד פקח הפקח חייב. וכ' הרמב"ם בפ"ד מהל' נ"מ (הל"ה - ו') ז"ל השולח את הבעירה ביד חש"ו פטור מדיני אדם וחייב בידי שמים. בד"א שמסר להן גחלת וליבוה שדרך הגחלת להכבות מאליה קודם שתעבור ותדליק כו' שלח את הבעירה ביד פקח זה הפקח שהבעיר חייב לשלם והשולחו פטור. וכן אם הניח שומר לשמור הבעירה השומר חייב עכ"ל. משמעות הרמב"ם שהפקח נעשה בעל המזיק ומפקיע את חובת הבעלים כמו שומר נזקין שנכנס תחת הבעלים. ונ"מ שאין הבעלים חייבים אפילו בידי שמים שלא כדינם במסרם לחש"ו שהבעלים חייבים בידי שמים. (ועיין למעלה בשיעורים (דף נו ב) בתוס' ד"ה פשיטא א)

24. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נט עמוד ב

י] שלח ביד פקח הפקח חייב - הגמ' [קידו' מב ב] מקשה ואמאי נימא שלוחו של אדם כמותו, ומתרצת שאני התם דאין שליח לדבר עבירה. מבואר בגמ' שלהזיק הוי עבירה, וכן הוכיח הקה"י [ב"ק סימן א].

ומסתפק הקה"י אם העבירה מה"ת או מדרבנן, ואם הוי מדרבנן יהיה ראייה לדברי המל"מ [הל' רוצח ב - ב הנ"ל נא. אות יד] שהביא הספק של המהרי"ט שדן האם גם בעבירה דרבנן אין שליח לדבר עבירה, ומל"מ מסיק שגם באיסור דרבנן אין שליח.

ומביא הקה"י מדברי הקרית ספר [פ"ה מנזקי ממון] שדעתו שלהזיק ולשלם הוי איסור דרבנן. אבל דעת הרבה ראשונים שהאיסור להזיק הוי מה"ת.

היד רמ"ה [ב"ב פ"ב סימן קז] כתב שאסור מצד לפני עיוור או מצד ואהבת לרעך כמוך [עיין קו"ש ב"ב אות עו]. וכ"כ המשך חכמה [פר' קדושים עה"פ ולפני עיוור] דילפינן מקרא דלפני עיוור.

הברכ"ש [ב"ק סימן ב] כתב בשם הגר"ח דהאיסור להזיק כלול בכל פרשה ופרשה מפרשיות הנוקין.

הרש"ש [כתו' דף יח ב] וקה"י מבארים דאיסור מזיק הוי בכלל מצוה דהשבת אבידה. וכ"כ קו"ש [ב"ב אות עד] ולפ"ז ביאר שגם גרמא בנזקין אסור.

ר' יונה [בפירושו ריש מסכת אבות] והטור [סימן שעח] כתבו שהאיסור להזיק הוי בכלל איסור גזילה וגניבה. [ואפשר שיש נ"מ מה מקור האיסור לענין אם יש לגוי איסור להזיק, עיין לעיל נא. אות טז].

25. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נט עמוד ב

יא] אמר ר"ל משמיה דחזקיה לא שנו אלא שמסר לו גחלת וליבה אבל מסר לו שלהבת חייב וכו' - בביאור מחלוקת ר"ל ור' יוחנן נאמרו כמה ביאורים.

א. המאירי מבאר דר"ל סבר שאם מסר גחלת לחש"ו, אין דרך הגחלת להתלבות אלא מעמיא ואזלא ולכן אם ליבהו לחש"ו הוי לא שכיח והוי כרוח שאינה מצויה שפטור, אבל בשלהבת שדרכה להתלבות ולדלג ברוח מצויה ה"ה שדרכה להתלבות אצל חש"ו, ולכן חייב המשלח כמו שחייב המדליק אש והוליקה רוח מצויה. ור' יוחנן סבר שגם שלהבת דרכה להכבות מיד והוי כרוח שאינה מצויה ורק אם מסר לחש"ו גוואז או סלתא עם נר אז דרכו של החש"ו להדליקם והוי כרוח מצויה. ומבאר דר"ל ור"י נחלקו האם בשלהבת הוי אורחיה להתלבות אצל חש"ו או אורחיה להכבות. ואפשר לבאר דהוי אורחיה קצת להתלבות ונחלקו אם אורחיה קצת הוי בכלל רוח מצויה.

ב. התוס' [לעיל ט: ד"ה ולרבי יוחנן] ביארו שר' יוחנן מודה ששלהבת הוי שכיח שתזיק אלא דפוטור משום שאם מסרו לחש"ו הם שומרים קצת ולכן הוי כרוח שאינה מצויה שיזיק. והא דמחייב במסר לו גוואז ושרגא י"ל דאם מוסרים לו שלהבת מבין שנמסר לו כדי שישמור אבל אם מוסרים לו קוצים ונר סבור שנמסר כדי שישורף הקוצים.

ג. הרא"ה ור' יונתן בשיטה מבארים, דהטעם שר' יוחנן פוטור בשלהבת משום שדרכה של שלהבת להכבות אם אין מוסיפים לה עצים וכאן לא מסר לחש"ו עצים אלא הם בעצמם הוסיפו העצים, ולכן הוי מעשה שלהם ולא מעשה משלח אבל אם מסר גוואז ונר חייב, דכיון שמסר לחש"ו העצים והנר הוי מזיק דמשלח. ור"ל סבר, דאע"פ שחרש הוסיף עצים, משלח חייב כיון שהוא מסר לחרש את האש, מעשיו גרמו לאש.

ד. רש"י [לעיל כב ב] ותור"ד כאן ביארו דר' יוחנן לטעמיה דסבר אשו משום חיציו, ולכן מסר לחש"ו שלהבת והם הלכו עמה והזיקו הוי חיציו דחש"ו ואינו מתיחס למשלח, [משא"כ המדליק אש ברוח מצויה הוי חיציו של האדם שהבעיר]. ור"ל לטעמיה דסבר אשו משום ממונו, לכן גם במסר אש לחרש הוי ממונו דמשלח ולכן חייב, [והא דפוטור במסר גחלת משום דלא שכיח שיתלבה והוי כרוח שאינה מצויה].

התוס' [שם ד"ה חיציו] הקשו על רש"י דגם ר' יוחנן מודה שאשו משום ממונו, וא"כ נחייב במסר שלהבת משום ממונו. התוס' רי"ד כאן וכן הפנ"י [לעיל כב ב] מתרצים דרק מתי שאין דין חיציו אפשר לחייב משום ממונו אבל כאן דהוי חיציו דחרש א"א לחייב משלח משום ממונו. ותוס' ס"ל כיון שהחרש פטור הוי כליכא דין משום חיציו ולכן אפשר לחייב משום ממונו.

לפי רש"י והתור"ד קשה למה חייב לפי ר' יוחנן אם מסר גוואז ושרגא הרי הוי חיציו דחרש. כבר הקשה כן התור"ד [לעיל כב ב] וביאר שאם החרש הלך אם הנר והעצים למקום אחר באמת הוי חיציו דחרש, וכאן מיירי שהפקח הניחם על הארץ וביקש מחרש לשמור עליהם שלא יזיקו דאז הוי חיציו דפקח שהניחם. התור"ד מקשה

על לשון רש"י שמשמע שחייב אף אם החרש הולכים למקום אחר. ויוצא לפי התורי"ד שההבדל בין מסר שלהבת למסר גוויזא ושרגא, שכאן עשה החרש מעשה בידים שהלך עם השלהבת וכאן החרש רק היה שומר על הגוויזא ושרגא. אבל הרא"ה והנ"י כתבו שבגוויזא ושרגא החרש הדליק העצים ומ"מ משלח חייב, וזה לשיטתם שמבארים שהטעם שר"י פוטר בשלהבת משום שהחרש בעצמו הביא העצים אבל בגוויזא המשלח הביא העצים ולכן הוא חייב.

ה. הרי"ף כאן פסק הלכה כר"ל שאמר משום חזקיה כיון דחזקיה היה רבו של ר' יוחנן. ומוסיף הרי"ף איכא מ"ד שהלכה כר' יוחנן. והרא"ש והרמב"ם [נזק"מ יד - ה] פסקו כמו ר"ל. המאירי כתב שרוב מפרשים פסקו כמו ר' יוחנן. התורי"ד כתב [ע"פ שיטתו] דהל' כר"י כיון דר"י לטעמיה שאשו משום חיציו, ולענין אשו משום חיציו הלכה כר"י [דקרא ומתניתא מסייע ליה כדאיתא לעיל כב ב].

=====

EXCERPT ספר אז ישיר- ירח האיתנים- בענין: סוד חליצת נעליים וכפרת יום הכיפורים

בשו"ת שואל ומשיב (מה"ת ח"ג סי' קכ"ג),¹ מאריך לבאר את הסמל הטמון בנעילת נעליים העשויות מעור בהמה, ובזה מבאר את ענין ברכת 'שעשה לי כל צרכי' ומיישב מקצת מן השאלות שהקשינו.

השואל ומשיב מבאר, שכידוע, ישנם בבריאה ארבע דרגות במעלת הנבראים, דומם, צומח, חי, ומדבר, וסדר הבריאה הוא, שהדומם נכנס אל הצומח, שנכנס אל החי, שנכנס אל המדבר. יוצא איפה שהמדבר עומד בראש כל הנבראים, ולכן כדי להמחיש את דרגתו ושלטונו על כל הנבראים לובש נעלי עור העשויות מבהמה, שבה הוא מראה ששאר הנבראים נועדו לשרתו. בזה מבואר, שברכת 'שעשה לי כל צרכי' לא באה כדי לתת שבח על הנעליים כבגד נוסף, אלא הכוונה לשלטון על הנבראים, שהנעליים מסמלות שזה באמת 'כל צרכי', שבנבראים האדם מוצא את כל צרכיו.

כעת ניתן להבין שזהו הטעם, שכשהאדם עומד על אדמת קודש עליו לחלוץ את מנעליו, כיון שבאדמת קודש אין את סדרי הבריאה הרגילים, אלא אדרבה, במקום זה הוא יורד מדרגתו, ומאבד את שליטתו על הנבראים. הדומם שבאדמת קודש עולה בדרגתו על שאר הנבראים כיון שיש בו קדושה יתירה, ועל האדם

¹ ואלו דבריו:

והנה...דמה שאנו מברכין כדסיים מסאני שעשה לי כל צרכי דהנה יש ד' יסודות דומם צומח חי מדבר, והדומם נכנס בתוך הצימח והצימח בחי והחי במדבר ולכך כשלושב מנעלים שהן מעור חי מורה שיש לו ממשלה על דצ"ח לכך שייך בזה כל צרכי דבמנעלים נכלל כלם דצ"ח ודפח"ח, ובזה פירשתי מ"ש של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא והיינו שהמנעל מורה שהוא מושל על דצ"ח ולפ"ז שם שהיה אדמת קדש היה הדומם יותר מעולה מהצומח וחי וגם מהמדבר ולכך אמר של נעליך שאין ממשלה בכאן על הדומם כי אדמת קודש היא ודו"ק. והנה האשה נקראת קרקע עולם וכמ"ש בסנהדרין ובכמה מקומות וגם נקראת שדה באמרם נסתחפה שדהו והתוס' כתבו ריש כתובות דהאשה נקראת שדה הבעל ולא הבעל נקרא שדה אשתו ע"ש ולפ"ז זה הענין שאמר אמימר ביבמות דף ק"ג האי מאן דחליץ צריך למדחם לכרעיה ופירש"י לדחוף רגלו בקרקע ועיין בנימוק"י וברא"ש שהטעם כדי שיהיה ניכר שהיא חולצת הנעל ולא שהרגל יוצא מאליו ע"ש ולפענ"ד הענין דהנה במה שנועל המנעל ודחיס לכרעיה בקרקע מורה שיש לו ממשלה על האשה שהיא קרקע עולם ולכך צריך לדחוס לכרעיה והיא חולצת המנעל מעל רגלו והיא שולפת הקנין והממשלה שיש לו עליה ולכך מגבהת אותו קודם ששומטת מעל הקרקע ותופסת אותו באויר ומורה שמתחלת לשלוף הקנין והממשלה שאינה עכ"פ בגדר דומם ואח"כ שומטת לגמרי ויוצאת מכלל דצ"ח להיות מדבר כמוהו וא"כ היא שולפת הקנין והממשלה מעליה. וז"ש דחליץ הוא ענין משלף ולכך נקרא הוא חולץ דהיינו שמסיר הקנין שיש לו עליה והיא יוצאת עי"ז ממה שהיה לו לייבם זיקה עליה והוא נקרא קנין וממשלה וז"ב לדעת...

לחלוץ את מנעליו כדי שתראה הכרתו במעלת המקום הקדוש. [יתכן לומר, שזה הטעם לדין שהבאנו לעיל, שבמקדש חובה על כל אדם לחלוץ את נעליו].

בביאור זה, מבאר השואל ומשיב אף את ענין חליצת הנעל שבא במקום מצות יבום. היבם נחשב - מבחינה הלכתית - לשולט על היבמה מאחר והיא מיועדת אליו כדי להקים את בית אחיו. על ידי חליצת הנעל, האשה בעצם קונה את חירותה מן היבם, ופעולת החליצה היא המורה על שחרור משליטת היבם, ועל כן, ההלכה קובעת שעל היבם לדחוף את רגלו בקרקע בחזקה, שלא יראה כאילו הנעל נופלת מאליה, אלא האשה היא זאת שחולצת את הנעל וכפי שנתבאר.

הכלל העולה מדבריו, שהנעליים מסמלים את השליטה, וחליצתן מורים על שלילת השליטה.

בדרך דומה, מבאר הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך (קובץ מבקשי תורה ט"ז-י"ז) את הטעם, שרק נעלי עור אסורים בלבישה ביום הכיפורים ובתשעה באב כמבואר בשולחן ערוך (או"ח תרי"ד), ונעליים מחומרים אחרים מותרים, והטעם הוא, שכיון שנעלי עור מסמלים את שלטון האדם על יתר הנבראים, אין זה מתאים שביום כמו יום הכיפורים, בו האדם עומד לפני קונו ומכניע את עצמו כדי לבקש כפרה על נפשו, שביום זה ילבש דבר המסמל את עליונותו ושליטתו על הנבראים.

כמו כן, בתשעה באב, יום בו אנו מתאבלים על בית המקדש שחרב ועל חורבן ירושלים וגלות ישראל, נוהגים אנו להימנע מנעילת נעלי עור, כיון שנעלי עור מסמלים את שליטת האדם בנבראים, והלא ידועים דברי החכם מכל אדם שאמר (קהלת פרק ח' פס' ח') 'אין שלטון ביום המות'. זהו א"כ הטעם, שאבלים בכלל ואבלים על חורבן המקדש מכללם, חולצים את נעלי העור שלרגליהם, המסמלות בימים כתיקונם את שלטון האדם על הנבראים.²

² מהלך נוסף לבאר את הטעם שמראים אבילות על החורבן בנעליים, ומדוע חז"ל הביטו בעין רעה על אליעזר זעירא שנהג מנהגי אבילות בנעליו, נמצא בספר יערות דבש להגאון ר' יהונתן אייבשיץ (חלק א' דרוש ט"ז), וז"ל:

ונראה כי אמרו בגמרא (ב"ק נט.) אליעזר זעירא הוה סיים מסאני אוכמי לאבילות ירושלים, תפסוהו...א"ל האי מאן דקץ כופרי כיצד משלם, דליכא למימר כופרי הא הוי תמרי, וליכא למימר תמרי הא הוי רק כופרי, וא"ל בששים ושבוקה. והדבר תמוה מה שייכת שאלה זו להך דסיים מסאני אוכמי לאבילות ירושלים. אבל נראה דיש טעם למה מראים אבילות בנעלים, משום דבזמן שבית המקדש קיים, היתה רוח הקודש שכיחה וחלה מאוד על שרידי ה', ובכל מקום שרוה"ק מצויה צריך להסיר הנעלים, כדכתיב (שמות ג', ה) של נעליך מעל רגליך, ובעו"ה בחורבן בית המקדש נסתלקה רוה"ק, וא"צ להסיר הנעלים כלל, ולכך יש להראות סימן אבילות בנעלים שיהיו שחורים וכדומה, אך זהו מי שעלול מפאת עצמו לרוח הקדש, רק בעו"ה הגלות וסילוק שכינה גורם, אבל מי שאין עלול מפאת עצמו, ונפשו לא זכה ולא טהורה, אם כן אף כשהיה בתי המקדש על תלן, בכל אופן לא היה זה מגיע למדרגת רוה"ק, א"כ מה זה שיהיה מתאבל בנעלים, ולכך תפסוהו ואמרו לא חשוב את להתאבל כך על ירושלים

כוונתו לומר, שאחד מן הדברים שחסרים לנו מעת החורבן, הוא רוח הקודש, שהיתה מצויה בזמן שהקב"ה השרה את שכינתו בתוככי כלל ישראל, ומיום שחרב בית המקדש נסתלקה השכינה כביכול, ופסק רוח הקודש, ומכיון שהדין הוא, שאחד שעומד במקום שיש רוח הקודש צריך לחלוץ נעליו, א"כ ע"י שינוי בנעליים ניכר שזה הדבר שחסר, דהיינו, שאין יותר סיבה לחלוץ את הנעליים. אמנם, אחד שאינו ראוי לרוח הקודש גם אינו ראוי להתאבל על החסרון ע"י שינוי במנעליו, כיון שאף בזמן הבית לא היה זוכה לרוח הקודש, ומדוע איפה נוהג בעצמו מנהג אבילות על דבר שאינו חסר לו כלל, זהו א"כ הטעם שתפסו את אליעזר זעירא קודם שידעו שראוי הוא לרוח הקודש, ושחררהו כשהוכיח את חכמתו.